

Текстоцентричний підхід у перспективному плануванні освітньої роботи дошкільного закладу

У статті розкрито сутність текстоцентричного підходу до планування; схарактеризовано різні аспекти використання текстів, наведено типологію занять із використанням текстів. Теоретичні положення проілюстровано прикладом інтеграції видів діяльності на основі тексту, що складає основу перспективного планування.

Ключові слова: перспективне планування, текст, текстоцентризм, інтеграція.

Постановка наукової проблеми та її значення. Нестандартний погляд на середовище дошкільного закладу вимагає особливих підходів до планування процесів навчання, виховання та розвитку дітей у ньому. Безумовно, надання дітям максимальної свободи неможливе без надання вихователів свободи в плануванні роботи, у виборі засобів насичення розвивального середовища. Якщо йдеться про перспективне планування, то в ньому ядром може виступати текст, а наповненням – зміст, сюжет, смисли, види діяльності в межах цього тексту, тобто пропонуємо текстоцентричний підхід як базовий в інтегрованому плануванні роботи дошкільного закладу. Оскільки такий підхід новий, маємо за мету обґрунтувати його.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Проблему використання тексту як джерела смислів широко досліджено в роботах учених (М. Бахтін, В. Біблер, Б. Братусь, А. Закірова, О. Леонтєв, А. Лурія). Водночас, планування навчальної роботи на основі текстів досліджено недостатньо, попри наявні розробки в цьому аспекті (Н. Гавриш, І. Лаценова, О. Ліннік, О. Лопатіна, Л. Фесюкова, О. Хухлаєва та ін.).

Мета статті – обґрунтувати доцільність використання текстоцентричного підходу під час планування освітньої роботи дошкільного закладу та схарактеризувати його.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У практиці роботи дошкільного закладу перспективним плануванням називають план організації навчально-виховної роботи з дітьми на навчальний рік, який складається на основі чинних програм («Дитина», «Дитина в дошкільні роки», «Малює», «Я у світі»). Перспективне планування визначає тему розділу, основні методи роботи з дітьми впродовж місяця, року. Таке планування дає можливість вихователів бачити перспективу розвитку дітей, здійснювати системний підхід щодо організації та проведення навчально-виховної роботи [7, с. 5]. Своєю чергою, програми деталізують зміст Базового компонента дошкільної освіти, згідно з яким зміст дошкільної освіти реалізують через освітні лінії: особистість дитини, дитина в соціумі, дитина в природному довкіллі, дитина у світі культури, гра дитини, дитина в сенсорно-пізнавальному просторі, мовлення дитини [1]. Основні положення Базового компонента проголошують самоцінність дитинства, свободу розвитку та орієнтацію на потреби дитини. Це передбачає відсутність жорстких вимог до організації навчального матеріалу, отже, програми окреслюють обсяг матеріалу та види діяльності, залишаючи структурування змісту на розсуд вихователя, що складає перспективний план роботи. У зв'язку із цим у практиці роботи дошкільних закладів визначилося кілька підходів до перспективного планування. Підхід до планування, своєю чергою, визначається ключовою точкою центрації матеріалу. Традиційно виокремлюють такі моделі перспективного планування: за режимними моментами з реалізацією завдань ліній розвитку та змісту сфер життєдіяльності в щоденному комплексі; за видами діяльності з урахування завдань ліній розвитку та змісту сфер життєдіяльності; за сферами життєдіяльності з урахуванням ліній розвитку [7].

На сучасному етапі, у зв'язку з орієнтацією дошкільної освіти на інтеграцію, все більшої популярності набуває тематичний підхід до планування. Ідея тематичного планування уперше була використана у 20-х рр. ХХ ст. в планах Гуса. Однак тоді цю ідею не підтримали педагоги, науковці, методисти. Пізніше в різні часи цей спосіб організації матеріалу висловлювали прогресивні педагоги, зокрема Ш. Амонашвілі, П. Блонський, В. Сухомлинський. Така організація матеріалу, за свідченням Н. Гавриш, «характеризується об'ємністю, багаторівневістю, багатомірністю видів і форм діяльності, що дають змогу максимально проявитись природним задаткам дітей; широтою інформаційно-пізнавального поля, що об'єднує різні галузі знань і дозволяє досягнути взаємопов'язаність усього з усім» [4, с. 45–46]. У перспективному плануванні педагогічної роботи важливо не лише правильно (логічно, рівномірно, відповідно до чинних програм) розподілити навчальний матеріал, а й організувати

активну пошуково-дослідницьку, перетворювальну діяльність, спрямовану на формування досвіду пізнання дитиною смислів буття. Суть саме такої за характером навчально-пізнавальної діяльності виявляється в її орієнтації на виховання людини, яка не просто володіє певною сукупністю інформації, а здатна застосовувати досвід і знання життя; в опорі на знання, які вже є в дитини, і на цій основі допомагає їй в опануванні способів отримання нового знання, без нав'язування їй інформації в готовому вигляді [4].

Н. Гавриш розроблено й апробовано на експериментальних майданчиках перспективне планування, побудоване за тематичним принципом, що дає змогу інтегрувати матеріал із різних освітніх галузей. Форма плану може бути текстовою, матричною чи графічною. Графічний спосіб побудови плану становить концептуальні карти.

Оскільки поняття «концепція» означає певний спосіб розуміння, трактування будь-якого предмета, явища, процесу, погляд на предмет чи явище, педагогові така карта дає змогу вибудувати логіку вивчення певної теми, урахувавши різні її аспекти, реально інтегруючи зміст освіти. Наявність концептуальних карт дає змогу вибудувати в логічній єдності цикл тематичних занять (уроків), що максимально повно розкривають тему [4, с. 58].

Текстоцентризм у плануванні передбачає центрацію матеріалу та подій дошкільного життя навколо сюжетів і смислів текстів. Відтак текст постає об'єктом інтеграції програмного змісту. Оскільки такий підхід досить новий, вважаємо за потрібне обґрунтувати доцільність його використання.

Доцільність використання текстоцентризму в організації навчально-виховного процесу зумовлена, своєю чергою, герменевтичним підходом, в основі якого – ідея впливу механізмів читання та інтерпретації текстів на свідомість людини загалом, на способи її мислення та світорозуміння [5].

Згідно з даними дослідження А. Закірової, розуміння як ключова категорія герменевтики має текстову природу, отже, в основі феномену читання – осмислення культури, що супроводжується якісною зміною свідомості особистості [5]. Чому важливо тексти як основу планування використовувати в єдиній системі? Чому не достатньо влаштовує дискретне використання палітри рекомендованої літератури? Відповіді на ці запитання знаходимо в розвідках М. Бахтіна: кожен текст має стосунок до істини, але розкривається лише в ланцюгу текстів; текст пов'язаний із іншими текстами діалогічними відношеннями; текст – суб'єктивне відображення об'єктивного світу [2].

Багатоаспектність текстів дає змогу використовувати їх на заняттях із різними цілями та забезпечити інтеграцію в плануванні роботи дошкільного закладу. Перерахуємо ці аспекти:

- онтологічний (заняття – міркування соціально-природничого та філософського змісту на основі сюжетних оповідань, філософських новел та казок);
- гносеологічний (логіко-математичні, природничі заняття на основі оповідань, довідкової літератури, із використанням дослідно-експериментальної діяльності);
- лінгвістичний (літературознавчі заняття на основі оповідань-описів, віршів, фольклорного матеріалу тощо);
- психологічний (терапевтичні казки та оповідання для бесід, що стимулюють рефлексивні дії);
- прагматичний (ігрові дії, театралізація та інсценізація на основі літературних творів) [8].

Глибина осмислення тексту може бути представлена кількома рівнями, що також ураховується на заняттях різних типів: інформація, смисл, значення (особистісний смисл) [6, с. 175].

Якщо перенести цю ідею в галузь планування, стає очевидною його форма й особливості створення. Форма може бути або матрична, або мати вигляд концептуальної карти. Перший крок – визначення структурних компонентів плану (видів діяльності, режимних моментів, засобів розвитку тощо), другий – надання якомога більшої кількості варіантів наповнення цих компонентів з урахуванням заданої теми.

На думку Н. Гавриш, О. Ліннік, правильно дібраний літературний текст є стимулом для діалогу, гри, моделювання ситуації. Він може стати смисловим стрижнем усього заняття, допоможе наповнити абстрактне поняття конкретним змістом, наблизити дитину до його розуміння, проілюструвати складне життєве правило. У пригоді можуть бути різні літературні жанри – філософські новели, оповідання з реального життя, казки, вірші, байки. Головне для педагога – навчитися добирати потрібні для розкриття теми тексти, усвідомлювати їхній філософський сенс [3].

Текстоцентричне планування також може бути організовано і текстово, і графічно, у вигляді концептуальної карти.

У дослідженні Т. Лопатухіної розроблено класифікацію текстів, які можна використовувати як центр організації інформації. Так, дослідниця виокремлює предметно орієнтовані тексти, що, своєю

чергою, розподіляються на описові та теоретико-пізнавальні; ціннісно орієнтовані тексти, у яких також можна виокремити безпосередню ціннісну орієнтацію та опосередковану; інструментально зорієнтовані тексти [6, с. 175]. Такий розподіл допоможе нам здійснити правильний добір текстів до визначених нами етапів трансформації ціннісного ставлення до книги в старших дошкільників.

Уважаємо, що викладені теоретичні положення є достатнім обґрунтуванням доцільності текстоцентричного підходу до перспективного планування.

Оскільки текстоцентричний підхід до планування передбачає інтеграцію матеріалу навколо текстів, то й заняття, передбачені планом, мають інтегрований характер.

Проілюструємо на прикладі кількох тем, як планувався зміст виховної роботи з урахуванням текстоцентричного підходу (рис. 1):

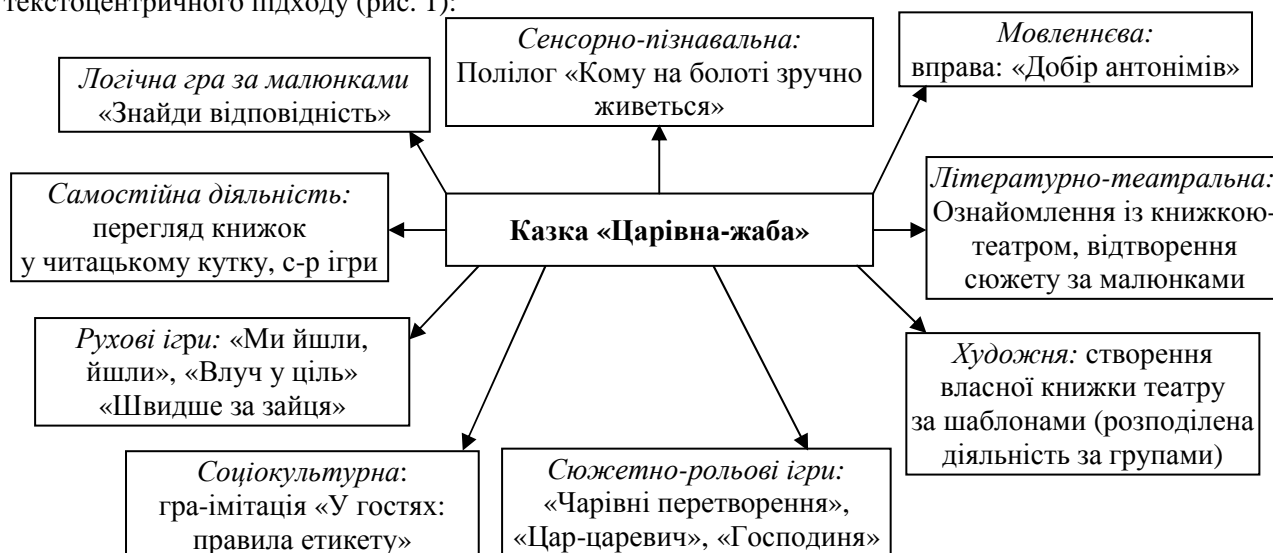

Рис. 1. Приклад текстоцентричного планування освітньої роботи у ДНЗ (на основі тексту народної казки «Царівна-жаба»)

Зі схеми (рис. 1) видно, що робота на основі тексту може охоплювати різні види діяльності, проте пріоритетною лінією залишається літературно-театральна: ознайомлення з книжкою-театром, відтворення сюжету за малюнками (переказ твору). Водночас, у процесі заняття може бути організовано рухливі ігри на основі сюжету твору, гра-імітація «У гостях», сюжетно-рольові ігри «Господиня», «Чарівні перетворення» тощо. Передбачено також художню діяльність: створення власної книжки, мовленнєві вправи, сенсорно-пізнавальну та логічну види діяльності. Для самостійної роботи передбачено перегляд книжок у читацькому кутку та сюжетно-рольові ігри.

У наступному прикладі акцент зроблено на соціокультурній діяльності (рис. 2).

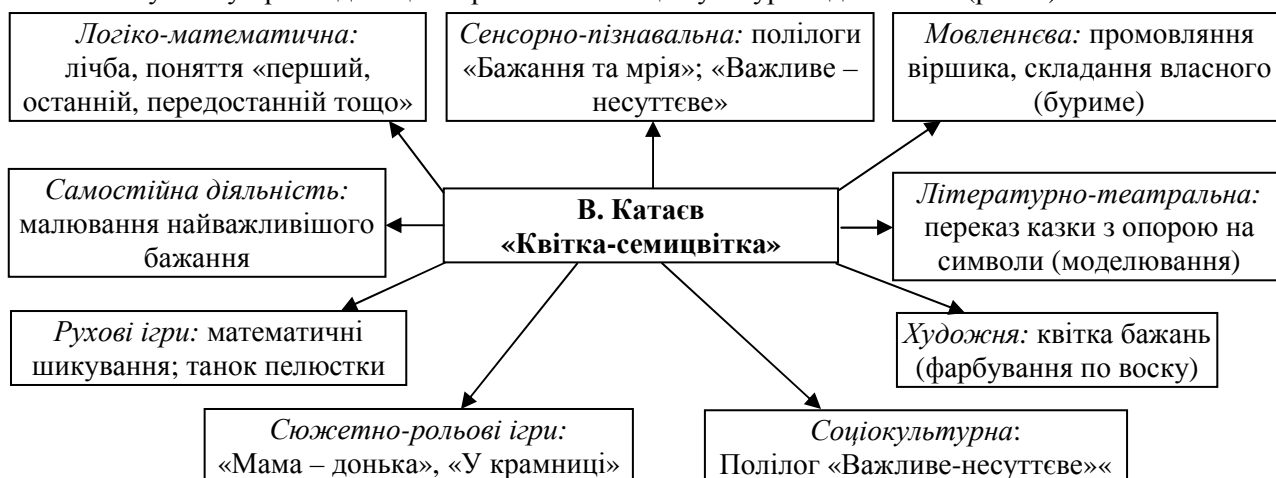

Рис. 2. Приклад текстоцентричного планування освітньої роботи у ДНЗ (на основі тексту В. Катаєва «Квітка-семицвітка»)

Текст В. Катаєва «Квітка-семицвітка» має декілька проблемно-сміслових ліній, які можна використовувати як основу для створення інтегрованих занять соціально-психологічного змісту. Моральні проблеми виступають на перший план, інші види діяльності допомагають глибше розкрити основний зміст і забезпечують динаміку заняття.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Відтак під час аналізу теоретичних джерел доведено, що текстоцентричне планування дає змогу здійснити інтегрований підхід до планування освітньої роботи, а також можливість використовувати тексти в різних аспектах: прагматичному, психологічному, лінгвістичному, гносеологічному, онтологічному. Текстоцентричний підхід можна використовувати і під час перспективного планування, і під час планування інтегрованих занять на основі художніх творів.

У подальших дослідженнях плануємо розробити перспективний план освітньої роботи у ДНЗ на основі текстоцентричного підходу та здійснити його експериментальну перевірку.

Джерела та література

1. Базовий компонент дошкільної освіти / наук. кер. : А. М. Богуш ; авт. кол. : Г. В. Беленька, О. Л. Богиніч, Н. В. Гавриш та ін. – К. : МОНмолодьспорту, 2012. – 21 с.
2. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества / М. М. Бахтин. – М. : Искусство, 1986. – 445 с.
3. Гавриш Н. Цікава філософія для дітей : метод. посіб. / Н. Гавриш, О. Ліннік. – К. : Шк. світ, 2011. – 128 с.
4. Гавриш Н. В. Сучасне заняття в дошкільному закладі : навч.-метод. посіб. / Н. В. Гавриш, О. О. Ліннік, Н. В. Губанова ; ред. Н. В. Гавриш. – Луганськ : Альма-матер, 2007. – 496 с.
5. Закирова А. Ф. Теоретические основы педагогической герменевтики : монографія / А. Ф. Закирова. – Тюмень : Изд-во ТюмГУ, 2001. – 152 с.
6. Лопатухина Т. А. Текстоцентрический подход в образовательном пространстве высшей военной школы (на материале иноязычного образования) : дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.08 / Лопатухина Татьяна Александровна. – Ставрополь, 2003. – 426 с.
7. Планування роботи вихователя ДНЗ за Базовою програмою «Я у Світі» / уклад. Л. А. Швайка, О. А. Шевцова. – Х. : Вид. група «Основа», 2010. – 399 с.
8. Тураева З. Я. Лингвистика текста (текст: структура и семантика) / З. Я. Тураева. – М. : Просвещение, 1986. – 280 с.

Барна Кристина. Текстоцентрический подход в перспективном планировании образовательной работы дошкольного учреждения. В статье раскрыта сущность текстоцентричного подхода к планированию, которая позволяет рассматривать текст в качестве объекта интеграции знаний и видов учебно-познавательной деятельности дошкольников. Целесообразность использования такого подхода обусловливается основными принципами и идеями герменевтики. С точки зрения герменевтики, тексты могут быть реализованы в нескольких аспектах: прагматическом, психологическом, лингвистическом, онтологическом. Соответственно и занятия на основе текстов могут различаться по смысловому наполнению и направленности: занятия-развлечения, социально-психологические занятия, литературоведческие, логико-математические и природоведческие на основе текстов, философские. Основу планирования составляет концептуальная карта, имеющая радиальную форму и позволяющая представить возможности интерации видов деятельности и понятий. Теоретические положения проиллюстрированы примером интеграции видов деятельности на основе текста, что составляет основу перспективного планирования.

Ключевые слова: перспективное планирование, текст, текстоцентризм, интеграция.

Barna Khrystyna. Centre Text Approach in Planning Educational Activities Preschool. The article deals with the nature of centre text approach to planning, which allows us to consider the text as an object of knowledge integration and types of learning and cognitive activity preschoolers. Appropriateness of the use of this approach is due to the basic principles and ideas of hermeneutics. From the perspective of hermeneutics texts may be implemented in several aspects: pragmatic, psychological, lingvistichesokm, ontological. Accordingly, the text-based classes may differ in semantic content and orientation: entertainment, social and psychological, literary, logical-mathematical and natural history on the basis of texts, philosophical. Basis for planning is conceptual map, which has a radial shape and allows to present the possibility of an iteration of activities and concepts. The various aspects of the texts are described, the typology lessons using texts are presented. The theoretical example illustrates the integration of activities based on the text that is the basis of strategic planning.

Key words: planning ahead, text, centre text, integration.

Стаття надійшла до редколегії
16.09.2014 р.